

MEZŐGAZDSÁGI VÍZHASZNÁLAT ÉS ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS

A Kormány a [T/17458.](#) számon benyújtott javaslata módosítani kívánja a mezőgazdasági vízhasználat egyes szabályait. Az Infojegyzet a mezőgazdasági öntözés hazai és nemzetközi helyzetét, valamint lehetséges fejlesztési irányait ismerteti.

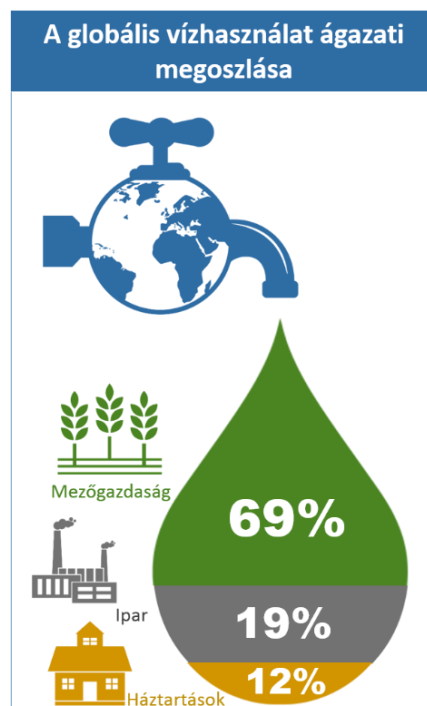
- A mezőgazdasági vízhasználat három fő területe az öntözés, a hal- és tógazdálkodás, valamint az állattenyésztés.
- A mezőgazdasági célú vízhasználatot és szolgáltatást a [Vízgazdálkodásról szóló törvény](#) külön kategóriaként kezeli.
- A mezőgazdasági vízfelhasználás után külön megállapított [szolgáltatói és fogyasztási díjat](#) kell fizetnie a termelőknek.
- Világviszonylatban az éves vízhasználat közel 70%-át a mezőgazdasági célú vízhasználat teszi ki.
- 2012-ben a világ mezőgazdasági területeinek 21%-át öntözték.
- Az ENSZ felmérése szerint az öntözésre 96%-ban édesvízkészleteket használnak.
- Az Európai Unióban átlagosan a termőterületek 6%-át öntözik. Ez az arány Magyarországon 2-3%.
- 2016-ben Magyarországon 103 ezer hektáron öntöztek, de a becslések szerint akár 900 ezer hektáron is megvalósítható az öntözéses művelés.
- Magyarországon körülbelül 150 ezer illegálisan fűrt mezőgazdasági kút lehet.

Az éghajlatváltozás korában vízgazdálkodási szempontból a mezőgazdaság helyzete kettős: a klimatikus viszonyok megváltozása miatt egyre fokozottabb vízkivételre szorul, miközben gazdasági és környezetvédelmi szempontból egyre inkább a fenntartható, átgondolt és legális vízhasználatot lehetővé tevő technológiákra lenne szüksége. Világviszonylatban a mezőgazdaság felel ugyanis az éves vízhasználat közel 70 százalékáért, jelentős hatást gyakorolva ezzel az édesvízkészletek minőségére és rendelkezésre állására. Emellett azonban a megfelelő öntözési technológiák és infrastruktúrák fejlesztésével jelentős szerepet játszik és játszhat egyes vízkészletek felhalmozásában, megtartásában, célszerű felhasználásában és minőség javításában is.

A felelős mezőgazdasági vízgazdálkodásra az éghajlatváltozás negatív következményeivel való küzdelemben több nemzetközi fórum és szervezet is felhívta a figyelmet. A globális ökoszisztéma egyensúlyát fenntartó mezőgazdasági termelés fejlesztését az ENSZ által 2015-ben elfogadott fenntarthatósági keretrendszer ([Agenda 2030](#)) alapvető célként határozta meg. Ehhez kapcsolódva a fenntartható mezőgazdasági vízgazdálkodási módszerek fejlesztésére és támogatására irányuló célkitűzéseket az ENSZ határozatban is megerősítette ([A/RES/70/198](#)).

Az Európai Unióban az európai vízminőséget és a rendelkezésre álló vízmennyiséget javító mezőgazdasági gyakorlatok megváltoztatását elsősorban az [EU Víz Keretirányelve](#), valamint a [Közös Agrárpolitika](#) keretei igyekeznek ösztönözni és szabályozni.

Legutóbb [az uniós agrárminiszterek máltai informális tanácskozása](#) és a [G20-ak agrárminiszteri találkozója](#) is sürgette a mezőgazdasági termelés és vízfelhasználás fejlesztését a világ növekvő élelmiszerszükségletének, illetve a vizek minőségi és mennyiségi rendelkezésre állásának biztosítása érdekében.

Forrás: [Infoszolg/FAO, Aquastat](#)

Piktogram: [Noun Project](#)

EURÓPAI HELYZETKÉP

Európában a becslések szerint az éves teljes vízkivétel 50%-áért a mezőgazdaság felelős, bár Dél-Európában ez az arány akár 80% is lehet (EEA, 2014). Az Európai Unióban körülbelül a művelt mezőgazdasági területek 11,3%-a, 18,7 millió hektár volt öntözhető 2013-ban, vagyis ennyi terület rendelkezett kiépített infrastruktúrával. Bár a szakemberek és termelők egyetértenek abban, hogy az öntözés folyamatos hozambiztonságot eredményez, a jelzett összterületnek átlagban csak 6,2%-át öntözték 2013-ban (Eurostat, 2013).

Az öntözhető és öntözött területek megoszlása tagállamonként rendkívül eltérő képet mutat, amelynek okai nagyrészt a különböző éghajlati, domborzati és talajviszonyoknak, valamint a tagállamokban természetesen eltérő domináns növényi kultúrák igényeinek köszönhető. Az okok között azonban a gazdák eltérő pénzügyi helyzete – az öntözőrendszerek kiépítése ugyanis igen költséges beruházás – és a tagállamonként meghonosodott termelési módszertanok is közrejátszhatnak.

Az északi és közép-európai államokban az öntözést többségében a nyári időszakokban, kiegészítő jelleggel használják. A déli tagállamokban azonban az öntözés elengedhetetlen. Ennek következtében természetesen ezen tagállamok körében találhatóak az EU-ban a legnagyobb mezőgazdasági vízhasználók és itt a legmagasabb az öntözött területek aránya is.

Az öntözéses gazdálkodás során felhasznált víz mennyisége jelentős összefüggésben van az országokra jellemző öntözési módszerekkel

is. Az EU-28 tagállamok esetében az országok közel 40%-ban az árasztásos, közel 30%-ban az esőztető és kicsit több mint 30%-ban a csepegtető technikákat használták 2010-ben.

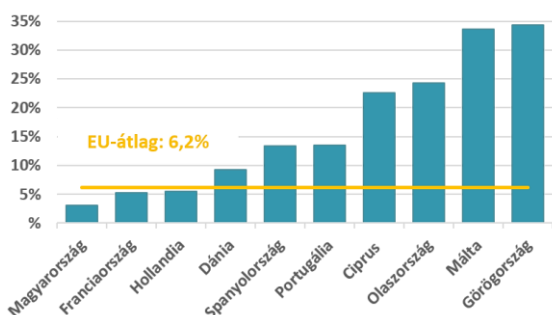
MAGYARORSZÁGI HELYZETKÉP

Magyarországon a mezőgazdasági vízfelhasználás tekintetében a halastavi vízkivétel mellett (333 millió köbméter/2015) az öntözés a domináns (193 millió köbméter/2015).

Öntözött területeinek arányát tekintve Magyarország jelentősen elmarad az európai uniós átlagtól (~6%). 2016-ban a mezőgazdasági összterületnek 1,9%-át – vagyis 103 000 hektárt – öntözték. Az öntözhető területek kapacitás-kihasználtsága is alacsony. 2015-ben a termelőknek több mint 197 000 hektárnyi területre volt érvényes vízjogi engedélye, azonban ebből 124 300 hektárt öntöztek (KSH, 2015). Fontos hozzátennünk azonban, hogy az öntözhető növények által lefedett mezőgazdasági terület az összterülethez (5,35 millió hektár) képest jóval kisebb: 2016-ban 2,7 millió hektárt jelentett (AKI, 2016).

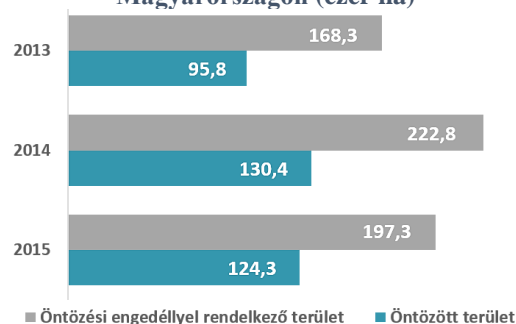
Az Agrárgazdasági Kutató Intézet 2016. évi adatgyűjtése szerint a megöntözött területek több mint 90%-át az esőztető módszer változataival öntözték. A árasztásos öntözés e viszonylatban 3% körüli volt. A kiöntözött víz mennyisége tekintetében azonban az árasztásos öntözés során az éves öntözővíz 40%-át, míg esőztetővel közel 60%-át juttatták a földekre. Az öntözővíz közel 94%-ban felszíni, 6%-ban felszín alatti vízforrásból származott (AKI, Öntözés, 2016).

1. ábra: Öntözött területek aránya egyes államokban

Forrás: Infoszolg/Eurostat, 2013

2. ábra: Öntözött és öntözhető területek aránya Magyarországon (ezer ha)

Forrás: Infoszolg/KSH

AZ ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS PERSPEKTÍVÁI

Magyarország vízgazdálkodási stratégiája (Kvassay Jenő Terv, 2017, KJT) kiemeli, hogy a klímaváltozás egyes negatív hatásai – úgymint az aszályos időszakok, valamint a csapadék intenzitása és hektikus időbeli eloszlása – egyre erőteljesebben jelentkeznek térségünkben. Az alföldi régió rendkívül kitett az aszály okozta veszélyeknek. Egy különösen vízhiányos időszak több száz milliárd forint bevételkiesést okozhat a magyar nemzetgazdaságban. A károk kompenzálására vagy megelőzésére az öntözésfejlesztés nagy lehetőséget jelent.

Az öntözésfejlesztés közvetlen hatásaként említhető a gazdálkodás eredményességének növelése, hiszen megszűnik a csapadék eloszlási bizonytalanságából eredő termelési kockázat, ezáltal növekszik mind az ágazat jövedelmezősége és versenyképessége, mind pedig a termelés intenzitása és az élelmiszerellátás biztonsága. Emellett az öntözésfejlesztés összekapcsolható a vízkár-elhárítási rendszerek fejlesztésével és a vízi infrastruktúra bővítésével, amelyek következtében mérsékelhetők az ár- és belvízkárok, illetve nő a vizek többletkinálata, ami alacsonyabb mezőgazdasági vízdíjakat eredményezhet.

A KJT kiemeli azonban, hogy a fejlesztések során nagy hangsúlyt kell fektetni a környezetvédelmi szempontokra, a vízkészletek megőrzésére és újratermelésére, a csapadék vízmegtartó rendszereinek kiépítésére és fejlesztésére,

valamint alternatív öntöző források –pl. tisztított szennyvízfelhasználás – bevonására.

A stratégia szerint az utóbbi két évtized tapasztalata azt mutatja, hogy **minden második évben közepes, minden harmadik évben súlyos aszály alakul ki Magyarországon**. Az előrejelzések szerint a vízhiányos időszakok gyakorisága és erőssége tovább fog növekedni Magyarországon, így a jövőben 1300-1700 millió m³/év agrár-vízigény valószínűsíthető, a mai 300 ezer m³/év-el szemben. **A KJT szerint kikerülhetetlen tehát:**

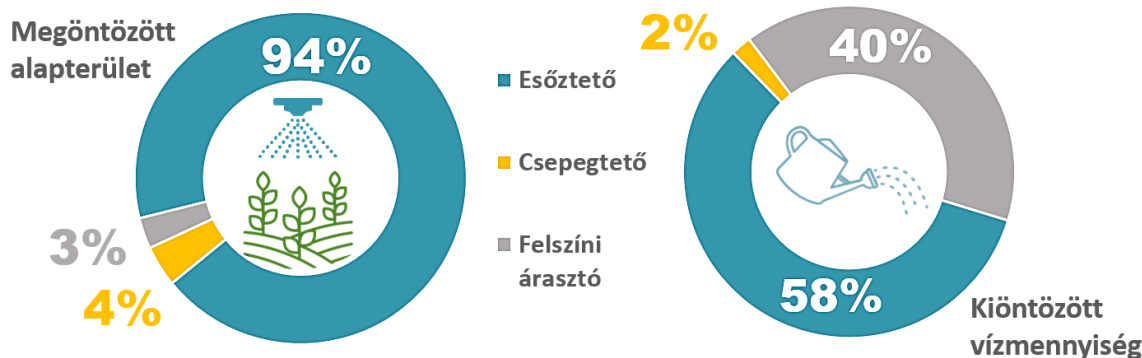
- egy aszálykár-elhárító és előrejelző rendszer megalkotása;
- az öntözés célzott fejlesztése;
- a hatóság eljárások egyszerűsítése;
- az illegális vízkivétel visszaszorítása;
- továbbá a gazdálkodók ösztönzése és információs támogatása is.

A fejlesztési lehetőségek tekintetében Magyarország jó helyzetben van. [Az Agrárgazdasági Kutató Intézet kapcsolódó elemzése](#) kiemelte:

- az öntözőkapacitás fejlesztésével a felszíni vizekből további 800 ezer hektárnyi terület lehetne bevonni az öntözésbe;
- a jelenlegi öntözőrendszeri kapacitás alapján további 300 ezer hektárral lenne bővíthető az öntözött területek aránya;
- az öntözésfejlesztés a gazdálkodóknak max. 120 milliárd forintba kerülne, de évi 70 milliárd forinttal növelné az ágazat bevételeit.

3. ábra:

Magyarországi öntözési mutatók az öntözés módja szerint, 2016.

Forrás: Infoszolg/Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2016. Piktogram: Noun Project

**MEGVALÓSULT ÉS FOLYAMATBAN LÉVŐ
FEJLESZTÉSEK**

A **2007-2013-as programozási időszakban** az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban két intézkedés keretében is lehetett mezőgazdasági vízgazdálkodási tevékenység fejlesztésére, azon belül öntözésfejlesztésre támogatást igényelni (121, 125. számú intézkedés, ld. [ÚMVP jelentés, 2013](#)).

A Miniszterelnökség adatai szerint az öntözés, a melioráció és a területi vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztése jogcím esetében **374 kérelem került befogadásra, összesen pedig több mint 17,9 milliárd Ft került kifizetésre** (75%-ban európai uniós, 25%-ban nemzeti forrásból). **Emellett az öntözéshez kapcsolódó különböző gépcsoportok támogatására az ÚMVP időszakban 681 kérelem esetében további 3,3 milliárd forint támogatást nyertek el** magyar gazdálkodók az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból.

A **jelenlegi európai uniós pénzügyi ciklusban, a Széchenyi 2020 program keretében** két jogcímen is lehet öntözésfejlesztésre pályázni. A "[Mezőgazdasági vízgazdálkodási ágazat fejlesztése](#)" címen **44,3 milliárd forint**, míg a "[Kertészet korszerűsítése - ültetvénytelepítés támogatása öntözés kialakításának lehetőségével](#)" című felhívásban **19,3 milliárd forint pályázati összeg áll rendelkezésre**.

Az első esetében 2017. szeptember 11-ig 18 milliárd forintot igényeltek a kérelmezők, de támogatói döntések még nem születtek. A második jogcímen az öntözésfejlesztésre kalkulált támogatási igény jelen állás szerint 1,2 milliárd forint, de a kérelmek elbírálása ez esetben is folyamatban van.

A [fejlesztési programokban rejlő lehetőségek kihasználatlanok](#), aminek oka részben az önerő hiánya, részben az eljárások és [vízjogi engedélyeztetések](#) bonyolultsága. A bevezetésben jelzett törvényjavaslat éppen a **VIZEK-projekt elindításával** kívánja elérni az engedélyezési eljárások egyszerűsítését. A projekt keretében továbbá egy döntéstámogató-rendszert is létrehoznának. További probléma és visszatartó erő ugyanis, hogy a termelők sok esetben nem rendelkeznek elegendő információval arról, hogy egyáltalán lehetséges-e, vagy célszerű-e kiépíteniük az öntözőrendszert, illetve ezt megelőzően elindítaniuk az engedélyeztetést. A lényegi információk hiányában egy sikertelen vízjogi eljárás és beruházás jelenleg minimum 250 ezer, de akár 1,5 millió forintjába is kerülhet a termelőknek ([Kaszás Kata, 2016](#)).

Az öntözésfejlesztéshez kapcsolódik az állami [mezőgazdasági vízárs-politika](#) is. A 2016. október 1-től érvényes szabályozás szerint a vízdíjakban az állam támogatói szerepvállalása fokozatosan csökkenni fog. A mezőgazdasági vízkészlet-járulék területén azonban az öntözési célú vízfelhasználás évi 50 ezer m³ mennyiségig, valamint a vízhiányos időszakokban ingyenesen biztosított.

Források:

- [1995. évi LVII. törvény a vízgazdálkodásról](#)
- Vízhasználat és öntözésfejlesztés a magyar mezőgazdaságban, AKI, Budapest, 2011
- Az öntözhetőség természeti-gazdasági korlátainak hatása az öntözhető területekre, [AKI, 2016](#).
- Kaszás Kata: Mezőgazdasági Vízhasználat Információs és Ellenőrzési Keretrendszer kialakítása, [előadás vázlat](#), Belügyminisztérium, 2016.
- Statisztikai jelentések – Öntözésjelentés, 2016 – [AKI, 2016](#).
- Agri-environmental indicator - irrigation – [Eurostat](#)
- Miniszterelnökség, adatszolgáltatás
- Magyar Statisztikai Évkönyv, 2016 – KSH, Budapest, 2017.

Készítette: B. Müller Tamás
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486